

Методика організації та проведення уроку засвоєння нових знань по темі: «УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ПОЛЬЩІ В 1920–1930-Х РР.» (Історія України, 10 кл.)

Тема уроку: Українські землі у складі Польщі в 1920–1930-х рр.

Мета уроку: розкрити становище та розвиток українських земель у складі Польщі; з'ясувати етапи політики правлячих кіл Польщі щодо українства; схарактеризувати українські політичні сили та перебіг політичної боротьби; розвивати в учнів уміння аналізувати, зіставляти, робити висновки; виховувати їх у дусі поваги до історії свого народу.

Цільові завдання:

- проаналізувати внутрішньополітичний розвиток західноукраїнських земель у складі Польщі;
- охарактеризувати особливості економічного розвитку земель, розкрити зміст основних аграрних перетворень;
- пояснити причини проявів та наслідки наростання соціального протесту українства проти дискримінаційної політики уряду Польщі;
- закріпити уміння працювати з історичними поняттями та термінами;
- виховувати національну самосвідомість, толерантне ставлення до протилежно полярних думок, активну громадську позицію, політичний плюралізм

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку.

I. Актуалізація опорних знань та мотивація діяльності.

Вступна бесіда вчителя за запитаннями:

- Пригадайте наслідки та історичне значення національно-визвольних змагань у Західній Україні.
- Поясніть, чому рада послів Антанти прийняла рішення про підтвердження східних кордонів Польщі та прилучення до неї території Східної Галичини?
- Чому національно-визвольна боротьба на західноукраїнських землях зазнала поразки?

Отже, при вивченні теми уроку ми з'ясуємо, який вплив на соціально-економічне та політичне становище українського народу мало насильне приєднання західноукраїнських земель до складу Польщі.

II. Вивчення нового матеріалу.

План уроку.

1. Статус українських земель у складі Польщі.
2. Соціально-економічне становище українських земель у складі Польщі.
 - А. Стан промисловості.
 - Б. Аграрні відносини.
3. Громадсько-політичне життя.
 - А. Створення та діяльність ОУН.
 - Б. Політичні партії Галичини.

1. Статус українських земель у складі Польщі. Сюжетна розповідь.

Вчитель, використовуючи прийом *опису, тематичну карту та структурну схему*, охарактеризовує становище українських земель у складі Польщі в 1920–1930-х рр.

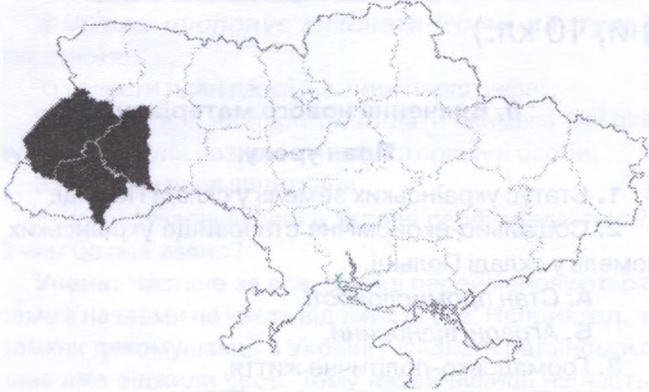
Більшість західноукраїнських земель площею 130 тис. кв. км з населенням понад 10 млн осіб у міжвоєнний період опинилася у складі Польщі. На початку 1920-х років, коли у польському законодавстві проголошували право національних меншин на вільний розвиток і створення своїх органів місцевого самоврядування, Східна Галичина поділялася на три воєводства — Львівське, Тернопільське й Станіславське, які безпосередньо підпорядковувалися Варшаві. Проте згодом до території Східної Галичини польська влада приєднала шість повітів Західної Галичини, заселених переважно поляками.

Такий адміністративно-територіальний переділ послабив позиції українців у краї. Окрім того, польський уряд постійно збільшував кількість своїх військ у Східній Галичині, що також змінювало співвідношення українсько-польських сил на користь останніх.

Завдання учням:

- Занотувати **схему та на контурній карті показати** воєводства, на які поділялася Східна Галичина.

Використовуючи прийом **міркування, вчитель** розкриває становище Західної Волині у складі Польщі.

Територія Західної Волині відійшла до Польщі у 1921 р, і отримала статус Волинського воєводства з центром у Луцьку. Польська влада прагнула також асимілювати територію Західної Волині, але робила це у більш завуальованій формі порівняно зі Східною Галичиною. У чому це проявлялось? Якщо щодо Східної Галичини активно здійснювали політику національної асиміляції, то стосовно Західної Волині — лише державної. Уряд намагався представити Волинь як «колицю польсько-українського порозуміння».

Таким чином, така політика польського уряду щодо Західної Волині мала на меті ще більше поглибити розходження між українцями Західної Волині і Східної Галичини з урахуванням того, що історичні зв'язки між обома частинами українських земель були слабкими, чому сприяла й відмінність віросповідання (греко-католицького в Галичині і православного — на Волині). Окрім того, поступки у Західній Волині були потрібні урядові Ю. Пілсудського, аби забезпечити подальшу експансію щодо етнічних українських земель, що знаходилися за межами Польщі.

Завдання учням:

- На контурній карті показати Західну Волинь у складі Польщі.

Первісне закріплення

У чому виявилась особливість політики польського уряду щодо Західної Волині?

Чому політика польського уряду щодо Західної Волині була відмінною у порівнянні зі Східною Галичиною?

Визначте відмінність між національною та державною асиміляцією.

Особливості політики Польщі у другій половині 20-х років **вчитель** розкриває у ході стислої характеристики з використанням структурної схеми.

Період (1926–1937 рр.) пов'язаний з установленням режиму «санації» на чолі з Ю. Пілсудським. У другій половині 1920-х років польський уряд, намагаючись стабілізувати внутрішнє становище в країні, частково змінив політику тиску на більш гнучкі підходи. Нова політика передбачала:

- по-перше**, деякі поступки компроміси у відносинах із національними меншинами, зокрема з українцями;
- по-друге**, у відмові від національної асиміляції;
- по-третє**, у спробі перетворення Волині на «колицю польсько-українського порозуміння».

Отже, суть нового курсу полягала у державній асиміляції національних меншин: зробити їх патріотами Польської держави, складовою польської політичної нації. Провідником цієї політики став воєвода Волині, колишній заступник міністра внутрішніх справ в уряді С. Петлюри – Г. Юзефський.

Запитання та завдання учням:

- **Визначте зміст поняття «асиміляція».**
- **Визначте зміст поняття «санація».**
- **Які заходи передбачала нова політика?**

2. Соціально-економічне становище українських земель у складі Польщі.

А. Стан промисловості.

У ході **розгорнутої характеристики вчитель** ознайомлює учнів із господарським поділом Польщі.

На початку 1920-х років Польща подолала повоєнну економічну руїну. Значною мірою цьому сприяли й західноукраїнські землі, що являли собою не лише ринок збуту промислових товарів, а й стали джерелом сировинних і трудових ресурсів.

Після 1923 р. польський уряд офіційно поділив територію держави на дві господарські зони: Польщу «А», що складалася з корінних польських земель, і Польщу «Б», до якої увійшли українські землі. Влада надавала перевагу промислового розвитку території Польщі «А». Внаслідок цього, саме тут концентрувалося понад 80% металообробної, електротехнічної, текстильної, хімічної та ін. видів промисловості. На території Польщі «Б» розвивалися ті галузі, що не потребували значних капіталовкладень, а саме: деревообробна, харчова, нафтовидобувна та ін. Тут переважали дрібні підприємства, що склали 85% від загальної кількості. Певною мірою влада штучно стримувала промисловий розвиток західноукраїнських земель, що давало їй можливість регулювати внутрішній ринок польської держави. Вони використовувалися як допоміжний резерв господарства Польщі, насамперед для пом'якшення кризових ударів, частих у міжвоєнний час. Водночас західноукраїнська промисловість залишалася привабливою для іноземного капіталу, передусім французького та англійського, а також згодом і німецького. З ними конкурував польський, а частково й український капітал. Українські воєводства становили 25% території і майже третину населення Польщі, але їм належало тільки 16,6% промислових підприємств і 9,8% робітників. Економічна політика польської влади призвела до того, що протягом двох міжвоєнних десятиліть кількість робітників у західноукраїнських землях залишалася незмінною. Заробітна плата робітників у західноукраїнській промисловості була у півтора — два рази нижчою порівняно із середньою по країні. У відповідь на це робітники вдавалися до страйків. У 1922 р. таких виступів відбулося у західноукраїнських землях 59, а з 1934 по 1939 рр. — 1118. Економічна протидія політиці польського уряду, спрямованій на гальмування розвитку українських земель, здійснювалася шляхом кооперативного руху. Формувалася розгалужена мережа кооперативів, що мала кредитні спілки, об'єднані в асоціацію «Центробанк», торгові спілки, координовані «Центросоюзом», кооперативи з переробки молока, об'єднані спілкою «Маслосоюз» та ін. Зокрема, «Маслосоюз» мав замовників і поза межами Польщі. Він поставляв масло до Австрії, Чехо-Словаччини, Швеції, Палестини та інших країн. Міську торгівлю координувала спілка «Народна торгівля». За два передвоєнні десятиріччя кількість кооперативів у Східній Галичині зросла з 580 до 4000 і налічувала майже 700 тис. працюючих.

Польща А	Польща Б
Корінні польські землі	Західноукраїнські та західнобілоруські землі
Підтримка розвитку економіки	Гальмування розвитку економіки
85% підприємств були дрібними	Розвиток кооперативного руху
Засилля іноземного капіталу	
Високі залізничні тарифи	

Завдання учням:

- Занотувати **таблицю**.
- Проаналізувати та пояснити її зміст.

Б. Аграрні відносини.

У ході **доведення вчитель** ознайомлює учнів із станом аграрних відносин у Західній Україні.

В економіці західноукраїнських земель домінувало сільське господарство, основу якого становила велика приватна земельна власність (поміщицька, державна і церковна). Так, в Галичині великі землеволодіння становили 43,9% усіх земель. На початку 1920-х років середнє поміщицьке землеволодіння сягало понад 3,5 тис. га. Водночас питома вага земельних селянських господарств із площею до 5 га становила 81,1% від загальної кількості.

Чимало українських селян страждали від малоземелля та відсутності тягової сили. Наприклад, у 1927 р. безкінними у Станіславському воєводстві були 57% селянських господарств, у Тернопільському — 46%, Львівському — 45%, Волинському — 32,8%. Внаслідок низького рівня землеробства врожайність зернових у Східній Галичині в середині 1930-х років не перевищувала 10,5 центнерів з гектара. До цього додавався тяжкий податковий гніт. Селяни сплачували майже 100 різних податків та зборів.

Отже, така ситуація посилювала соціальну напругу серед селянства і підштовхнула польську владу до аграрних реформ.

Завдання учням.

- **Первісне закріплення:**
- **Що означало панування у сільському господарстві поміщицького землеволодіння?**
- **Які наслідки мало існування поміщицького землеволодіння?**

Розкриваючи політику аграрних відносин, **вчитель** використовує **прийомом пояснення** тематичну **таблицю для формування поняття «осадництво»**.

У 1919 р. польський сейм ухвалив земельний закон, за яким передбачалося створити сильні приватні

селянські господарства, орієнтовані на інтенсивне виробництво. Держава зобов'язувалася скуповувати поміщицькі землі, ділити їх на дрібні ділянки (парцели) і продавати через банк усім бажаючим. Проте у 1920 р. сейм затвердив закони, які спрямовували аграрне реформування на шлях планомірної колонізації українських земель польськими військовими й цивільними осадниками. Осадники мали сприяти асиміляції українського населення і, в разі потреби, виконували каральні функції. У 1921–1922 рр. на Західній Волині, Поліссі на Східній Галичині їм було виділено 425 тис. га кращих земель. Водночас польська влада видала таємний наказ про обмеження продажу землі українським селянам. Протягом 1920–30-х років на українських територіях землю одержало 77 тис. осадників, але майже половина з них так і не змогла адаптуватися на новому місці і вимушена була згодом повернутися назад до Польщі.

Отже, **політика осадництва – це політика планомирної колонізації українських земель, що передбачала передачу польському населенню відібраних в українських селян земель та мала сприяти асиміляції українського населення.**

Політика осадництва стала ще одним проявом політики асиміляції щодо українського населення і не могла не викликати соціальної та міжнаціональної напруги.

Тематична таблиця «Політика осадництва»

Мета	Заходи	Наслідки
Планомирна колонізація українських земель польськими військовими й цивільними осадниками.	Держава скуповувала поміщицькі землі, ділила їх на дрібні ділянки (парцели) і продавала через банк усім бажаючим.	Землю одержало 77 тис. осадників; зростання малоземелля і безземелля серед українських селян; посилення національної ворожнечі між українцями і поляками; зростання популярності та впливу націоналістичних організацій серед українців.

Завдання учням:

- Занотувати до словника визначення поняття «політика осадництва».
- Занотувати до конспекту таблицю.

Використовуючи прийом **пояснення**, вчитель розкриває зміст поняття «кооперативний рух».

Українське селянство намагалося захистити свої економічні інтереси у цивілізований спосіб, використовуючи кооперативні товариства («Центральний союз кооператорів») і вдаючись до послуг кредитних спілок («Українська ощадниця», «Народний кредит» тощо). В кооперативи здебільшого об'єднувалися селяни-виробники і торговельні організації. За два десятиліття їхня кількість зросла в Галичині у 7 разів. Зокрема, у 1921 р. в краї нараховувалось 580 коопе-

ративів, а в 1939 р. їх було зареєстровано майже 4000.

Отже, **кооперативний рух** – суспільна і господарська діяльність, направлена на створення і розвиток кооперативів (споживчих, кредитових, виробничих, постачальницько-збутових, житлових і ін.).

Завдання учням:

- Занотувати значення **поняття** «кооперативний рух».

Первісне закріплення за запитання:

Яка соціальна верства здебільшого об'єднувалася в кооперативи?

Використовуючи **розповідь з посиланням на твір**, вчитель розкриває політику польського уряду, відому як «**пацифікація**».

Тиск польського уряду ставав нестерпним. Українське селянство виходило за межі легальних форм обстоювання власних інтересів і вдавалося до силових дій. Весною 1930 р. на території Волинського, Львівського, Тернопільського і Станіславського воєводств відбулося понад 3 тис. протестних акцій антидержавної спрямованості, 160 з них супроводжувалися сутичками з місцевою владою і поліцією. Відповіддю польського уряду стала так звана «**пацифікація**». Фізичні розправи (побиття, вбивства), масові арешти супроводжувалися розгромами українських товариств і кооперативів. У 1934 р. на Поліссі у м. Березі Картузькій було створено концентраційний табір, де здебільшого утримували українців. «У таборі було впроваджено режим жорстокого поліцейного терору. Всі в'язні мусли працювати десять, згодом вісім годин денно під наглядом поліції, яка навмисно знущалася над ними, при чому офіційно було дозволено бити в'язнів “за найменший вияв непослуху”. Комендантом табору іменовано під інспектора поліції Грефнера, а комендантом поліцейної сторожі підкомісара Грабовського. Від половини грудня 1934 року до кінця існування табору комендантом у Березі Картузькій був інспектор Юзеф Кемалє. До табору заслано на безтермінове ув'язнення: там в'язень міг перебувати кілька тижнів або кілька років, залежно від забаганки польської поліції та польської адміністраційної влади» (Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. – Нью-Йорк, 1961. – Том 1. с.431).

Наслідком акції стала подальша значна радикалізація українського руху опору, зростання впливу ОУН серед молоді.

Отже, **пацифікація** (умиротворення) — репресивна акція, проведена польською владою у вересні-листопаді 1930 р. за наказом Юзефа Пілсудського із застосуванням поліції та армії проти українського цивільного населення.

Завдання учням:

Занотувати визначення поняття «пацифікація».

Пропонований варіант:

Пацифікація (умиротворення) — акція з придушення виступів за допомогою поліції і військ на західноукраїнських землях.

3. Громадсько-політичне життя.

А. Створення та діяльність ОУН.

Висвітлюючи процес утворення ОУН, **вчитель** використовує прийом **розповіді з посиланням на художньо-літературний твір**:

У 1920 р. у Празі за ініціативою колишніх старшин Армії УНР з метою продовження збройної боротьби за незалежність України було створено Українську військову організацію (УВО). З середини 1921 р. її діяльність очолив Є. Коновалець. Серед членів організації на початку переважали колишні вояки Армії УНР і УГА. УВО, не маючи чітко окресленої ідеології й політичної програми, визначила своїм головним завданням організацію боротьби проти окупаційних режимів на українських землях. Разом з українським екзильним урядом Є. Петрушевича УВО намагалася отримати підтримку Антанти у справі відродження української державності в Галичині. Із середини 1920-х років в УВО стали посилюватися націоналістичні настрої. Зрештою, у 1929 р. УВО, об'єднавшись з іншими націоналістичними групами, трансформувалася в Організацію українських націоналістів (ОУН). Її лідером став Є. Коновалець, а основним ідеологом Д. Донцов. Ось як ці події описано у романі Сергія Германа «Via Романа. Життя митрополита Андрея Шептицького»:

«Повернення до життя давалося нелегко. Так само важко виходила з жахіть пацифікації його Церква. Апостольська столиця, яка не зважилася відкрито вступитися за своїх несправедливо переслідуваних дітей, в очах багатьох греко-католиків перестала бути матір'ю. Близькими ставали ті, хто закликав чинити опір владі і продовжити боротися за незалежну Українську Державу — націоналісти. І серед кліру вони мали чимало прихильників хоча б тому, що багато оунівців походили з родин греко-католицьких священників.

Організація Українських Націоналістів існувала три роки. Наприкінці січня — на початку лютого 1929 року у Відні на Першому конгресі ОУН було ухвалено її статут, затверджено устрій, обрано керівництво та Головного Суддю і Головного Контрольного. Очолив Провід у складі восьми членів, яких мав затверджувати законодавчий орган ОУН — Збір Українських Націоналістів — полковник Євген Коновалець. Усе вказувало на

те, що ОУН діятиме конспіративно, і що УВО стане її бойовим підрозділом. Хоча остаточного рішення щодо легальності чи нелегальності новопосталої організації на конгресі не ухвалили.

Церква по-своєму підтримала націоналістів. Не змовляючись, багато парохів ігнорували вимогу статті 8 Конкордату, яка забов'язувала відчитувати під час літургійного богослужіння молитви “за Батьківщину та президента Речі Посполитої”.

“— Прошу пана начальника, під час недільної Літургії руський піп правив молитву не за Польщу, а за Україну та український народ. А в іншій церкві парох впрост співав їхній духовний гімн “Боже Великий єдиний...”, — доповідав поліцаєві комендатури Рава-Руського повіту один з його конфідентів. — Крім того, достеменно знаю, що ці ж самі попи правили панахиди за упокій душ героїв, полеглих за українську незалежність”.

І серед найближчого оточення митрополита були священники, які контактували з ОУН. Парох Святоюрського собору, депутат Польського Сейму від Українського народно-демократичного об'єднання отець Леонтій Куницький приймав у своєму помешканні в прибудовах до катедри зібрання крайової екзутиви ОУН, і саме в підземеллях Святого Юра відбулася важлива конференція, на якій домовилися про розмежування діяльності ОУН і УВО і фактичний перехід ОУН у підпілля. Тим часом парох церкви Св. Петра і Павла на Личаківській Ярослав Чмеринський негласно обіймав посаду фінансового референта крайової екзутиви ОУН, а коли виникла потреба — виконував обов'язки її провідника.

До таємної ОУН вабило молодь. Що очікувало в Польській державі дітей незаможних українських селян чи інтелігентів навіть за наявності університетського диплома? В кращому разі — посади дрібних чиновників у державних установах. Розпочати власну справу ця молодь теж не могла, бо який банк дасть кредит русинові без майна чи землі без застави? ОУН посад і кредитів теж не пропонувала, але вона давала інше — шанс. То був шанс якщо не вибороти щасливе майбутнє, то принаймі помститися за позбавлення права на нього.

Структура організації, серед іншого, передбачала, що її члени, яким не виповнився 21 рік, належали до Юнацтва, а молодших 15 років об'єднував Доріст ОУН. І в Пласті симпатиків націоналістів не бракувало. Під час нападу на поштовий експорт під Бібркою, коли лоївка УВО намагалася експропріювати гроші на потреби організації (чин не досяг мети, охоронці зуміли відбити цей напад — **Ред.**), був тяжко поранений студент права Львівського університету, вихованець

Пласту Гриць Пісецький... У поліції не бракувало доказів участі українських скаутів у саботажних акціях, і події під Бібркою стали лише нагодою для оголошення Пласту поза законом» (Герман Сергій. *Via Романа. Життя митрополита Андрея Шептицького: роман / Сергій Герман. – К.: Ярославів Вал, 2017. – с. 318-319).*

Завдання учням.

- Первісне закріплення у ході репродуктивної бесіди за запитаннями:
- Коли було створено УВО?
- Яку мету своєї діяльності визначала УВО?
- Коли було створено ОУН та хто очолив її?
- Чому саме молодь так вабило до ОУН?

Методи і форми боротьби ОУН вчитель висвітлює, використовуючи прийом розповіді і художньо-літературного ілюстрування.

Наприкінці 1930-х років організація об'єднувала близько 20 тис. осіб. Під її контролем діяли студентські, молодіжні, освітні й інші громадські організації, видавали газети, книжки, журнали. ОУН використовувала різні методи боротьби: саботаж, експропріації, демонстрації, страйки, бойкоти. Лідери націоналістичного руху не відмовлялися і від індивідуального терору. Найбільш гучною справою стало вбивство у 1934 р. польського міністра внутрішніх справ Б. Перацького — ініціатора «паціфікації» у західноукраїнських землях. Польська влада заарештувала С. Бандеру і М. Лебеда, які організували цей терористичний акт, і вчинила над ними суд, який закінчився смертним вироком (його пізніше було замінено на довічне ув'язнення). Але судовий процес не залякав українську молодь, і ОУН, незважаючи на масові арешти, швидко відновила свою чисельність.

У своєму романі «Via Романа. Життя митрополита Андрея Шептицького» Сергій Герман так описує приклад індивідуального терору, зоорганізований ОУН: «Перед його очима стояли обличчя Біласа і Данилишина — двох молодих хлопців, страчених згідно з вироком суду на світанку 23 грудня 1932 року за напад на пошту в Городку і вбивство в серпні 1931 року в Трускавці польського політика Тадеуша Голувка. Цю акцію Провід українських націоналістів спланував для експропріації грошей, потрібних для продовження революційної боротьби. Крайовий провідник ОУН Богдан Кордюк доручив підготувати операцію бойовому референтові Романові Шухевичу. Той визначив дванадцятьох бойовиків, а підреферент до справ юнацтва Микола Лебідь опрацював план нападу. Підготовка тривала кілька місяців, але операція провалилася. Спершу все відбувалося згідно з планом: двоє перерізали телефонні дрони, один

пильнував вхід, інші перескочили через перегородку до службовців і під дулами револьверів наказали викласти гроші. Однак у цей час працівник пошти Клімчак вибіг з рушницею і почалася стрілянина. Впав прошитий трьома кулями бойовик Березинський, смертельно поранений Старик вирвався на вулицю і теж впав, пробігши сто метрів. Інші почали відступ. Біласа і Данилишина упіймали аж під селом Веринь, неподалік Розвадова, свої — селяни, які гадали, що переслідують грабіжників української кооперативи, бо таке повідомлення розіслала поліція. «Застріль мене й себе», — сказав Білас Данилишину. Той кивнув головою. Але барабани револьверів були порожніми.

Ранком 23 грудня у Греко-католицьких церквах Галичини вдарили дзвони. На подвір'ї колишнього монастиря Бригідок у Львові щойно готувалися виконати вирок, а імена Біласа і Данилишина вже стали легендою. Митрополит молився за їхні душі. «*Ми зорганізуємо велику маніфестацію серед української молоді, — думав він тієї миті. — Ця акція поверне хлопців та дівчат до ідеалів Церкви, ми не можемо допустити нових жертв серед них. Молодь повинна тримати в руках Святе Письмо, а не зброю*» (Герман Сергій. *Via Романа. Життя митрополита Андрея Шептицького: роман / Сергій Герман. – К.: Ярославів Вал, 2017. – с. 322).*

Завдання учням.

- Первісне закріплення у ході репродуктивної бесіди за запитаннями:
- Які методи боротьби використовувала ОУН?
- Що спонукало ОУН до індивідуального терору?
- Як у романі змальовано підготовку та здійснення акту індивідуального терору?
- Якими художніми засобами С.Герману вдалося передати атмосферу епохи?

Висвітлюючи програмні засади діяльності ОУН, вчитель використовує прийом доведення:

Ідеологією ОУН став український «інтегральний» націоналізм, теоретичні засади якого розробив Д. Донцов. Д. Донцов проголошував націю абсолютною цінністю, а досягнення незалежності України — найвищою метою. Домінуючим було положення про національну революцію українського народу за власну самостійну і соборну державу. Для реалізації цих завдань вважалися прийнятними будь-які методи. Націоналізм та той час був досить поширеним у Європі. Але відмінність українського інтегрального націоналізму полягала у тім, що він виник у середовищі пригнобленої нації і, розгортаючи боротьбу за її незалежність, не зазіхав на свободу інших націй. ОУН спиралася в основному на українську молодь.

Завдання учням.

• Первісне закріплення у ході репродуктивної бесіди за запитаннями:

- Яка ідеологія стала ідейною основою ОУН?
- Хто головний ідеолог ОУН?
- Якою була найвища мета діяльності ОУН?

Уявлення про програмні засади інтегрального націоналізму **вчитель** формує, організовуючи **само-стійну роботу** учнів з джерелами:

А. «України, якої прагнемо, ще нема, але ми можемо створити її в нашій душі. Можемо й повинні опалити цю ідею вогнем фанатичного прив'язання, і тоді цей вогонь з'їсть у нас нашу рабську “соромливість” себе, що нищить нас, як соромливість своєї правди знищила французьку аристократію, як ідеологія «кающагося дворянина» знищила російську шляхту, а в цім вогні спеліють і чужі ідоли. Але лише тоді! Бо поки ми не виплекаємо в собі пристрасного бажання створити свій світ з зовнішнього хаосу, поки “малоросійську” ніжність не заступить у нас заціпна любов посідання, поки теорема – не стануть аксіомами, догмами; “соромливість” – не обернеться в “брутальність”, а безхребетне “народолюбство” – в агресивний націоналізм, – доти не стане Україна нацією» (Донцов Д. *Націоналізм*. – Львів, 1926. – с.225).

Завдання учням.

Підготуйте відповіді на запитання:

• Які умови автор вважає важливими у вихованні свідомого українця?

Б. «Найбільш просту і радикальну (а тому імпонуючу юним) відповідь як боротись за свою державу, було знайдено у книгах емігранта зі Східної України, редактора львівського “Літературно-наукового вісника” Дмитра Донцова. Його праця “Націоналізм”, опублікована 1926р., справила в середовищі української гімназії та університетської молоді ефект бомби, що вибухнула. Д. Донцов протиставив “закон боротьби”, “закон вічного суперництва націй” як “одинокий закон життя”. Українською нацією мало рухати не прагнення випросити у когось свободи, а прагнення реалізувати свою власну волю до життя і волю до влади» (Патриляк І. *Перемога або смерть: український визвольний рух у 1939-1960 роках / Патриляк Іван / Центр дослідження визвольного руху*. – Харків: Клуб сімейного дозвілля; 2015. – с. 13).

Завдання учням.

Підготуйте відповіді на запитання:

- Який вплив на молодь справила праця Д. Донцова?
- Як сучасний історик визначив значення праці Д. Донцова?

Формуючи уявлення про особистість **Є. Коновальця, вчитель** використовує **портретний опис** (з демонстрацією фотографії).

Трикутна форма обличчя свідчить про творчість і запальний характер. Широкий і опуклий в кутах лоб про багату уява та розум, а карі та широко розташовані очі – про енергійність натури, широкий кругозір та працьовитість. Його прямий м'ясистий ніс виражає сильну особистість, яка має високі стандарти.

Великий рот характеризує мужність Коновальця, а мало виражена мочка вуха – педантичність. Моральна сила, високий авторитет, стала воля Євгена Коновальця виростили з його сильного характеру, націоналістичного світогляду, політичної дії воїна-революціонера.

Уявлення про особистість Д. Донцова **вчитель** формує за допомогою **історико-біографічного портрету**.

Народився 17 серпня 1883 року за старим стилем в м. Мелітополь (нині Запорізька область). У 1900 році після закінчення Мелітопольського реального училища залишив рідне місто і переїхав до Царського села біля Петербургу, де продовжив освіту на юридичному факультеті Петербурзького університету, який закінчив у 1907 році. Його двічі арештовували за його політичні вподобання, після чого він виїхав у Галичину. Деякий час вчився у Віденському університеті. 1911 переїхав до Львова, де продовжив навчання і в 1912 одружився. З 1914 р. живе у Відні й Берліні, а з 1916 р. — у Швейцарії, активно включається в роботу Союзу Визволення України, який відтак очолює. На початку 1918 р. повертається до Києва, де працює в гетьманських урядових структурах, стає директором Української Телеграфічної Агенції (УТА) при уряді гетьмана Павла Скоропадського. Створює (разом з В. Липинським, В. Шеметом) Партію хліборобів-демократів. Протягом 1919—1921 рр. — шеф Українського пресового бюро при посольстві УНР в Берні (Швейцарія). З 1922 р. — знов у Львові, редагує журнали «Літературно-науковий вісник», «Заграда»,

«Вісник», друкується в німецькій, швейцарській та польській періодиці. Видає бібліографічні статті, «Муссоліні», «А. Гітлер», перекладає «Майн Кампф» українською мовою. У 1926 р. пише свою провідну роботу «Націоналізм». У 1939 р. емігрував за кордон (Бухарест, Прага, Німеччина, Париж, США, Канада), з 1947 р. до самої смерті живе в Монреалі (Канада), там же в 1948–1953 рр. викладав українську літературу в місцевому університеті. Помер 30 березня 1973 року в Канаді. Похований в Америці на українському кладовищі в Саут-Баунд-Брук.

Уявлення про Степана Бандеру **вчитель** формує, використовуючи **історико-психологічний портрет**.

Він був амбіційний, прагнув до лідерства, був завжди твердий мов скеля, веселість та щирість – також риси натури Степана Бандери. Спогади студентського товариша Бандери, інженера Григорія Мельника: «він був веселий, дотепний, безпосередній і дуже щирий», інколи демонстрував «вдавану серйозність і сердитість». Колишній гетьман Павло Скоропадський, ідеологічний противник Бандери, писав: «Він щирий борець-державник, а не звичайний амбітник». «Він вражав нас своєю енергією і працездатністю», – згадував останній командир УПА Василь Кук. А Ярослав Барановський зауважував: «своїм темпераментом Бандера ніяк не надається до творчої співпраці». А темперамент в нього справді був бурхливим. Про Бандерин талент керівника писав Степан Мудрик: «Він відзначався великими організаційними здібностями і реалістичним підходом до вирішення справ. Був обдарований невичерпною енергією і вмінням підібрати до роботи фахових людей». Отже, за темпераментом можна сказати, що Степан Бандера був холериком. Цьому підтвердження також є його почерк. Провідник ОУН підписувався розмашистими великими літерами. Літери у його листах великі, чіткі, читаються добре, що свідчить про характер холерика.

Завдання учням:

- Скласти тезовий конспект.

Висвітлюючи ставлення УГКЦ до діяльності ОУН, **вчитель** використовує прийом **аналіз художнього твору**.

«Церква не може відмежуватися від політики, бо її вірні живуть у державі, а та держава вимагає від них лояльності, і водночас трактує їх як громадян другого ґатунку, – полемізував владика зі своїми опонентами. – Одначе боронити свої права можна по-різному.

Ви обрали шлях терору який, на вашу думку, мав би привернути увагу світу до проблеми українців Східної Галичини. А можна йти до цієї ж мети озброєним католицькою вірою і мораллю... В єдності, ладі та карності зорганізованої акції, стоячи на позиціях легальності супроти держави, якої ми є громадянами, будемо посвячувати наші сили, щоби на всіх ділянках народного та політичного життя законними засобами здобувати для нашого народу щораз більшу освіту, культуру, добробут та права» (Герман Сергій. *Via Романа. Життя митрополита Андрея Шептицького: роман / Сергій Герман.* – К.: Ярославів Вал, 2017. – с.319-321).

Завдання учням.

Підготуйте відповіді на запитання:

- Яким було ставлення греко-католицької церкви до методів і цілей боротьби ОУН?
- Які методи пропонував Андрей Шептицький щоби привернути увагу світу до проблеми українців Східної Галичини?

Б. Політичні партії Галичини.

Особливості політичного життя Західної України вчитель розкриває у ході **розповіді з використанням хронологічної таблиці**.

Громадсько-політичне життя міжвоєнного періоду в Західній Україні було позначено суперечливими тенденціями, що віддзеркалювались у діяльності українських політичних сил і партій. Польська політична система, що ґрунтувалася на конституційних засадах, надавала національним меншинам певні можливості обстоювати власні інтереси через офіційні канали. Вже у 1925 р. українці мали 12 політичних партій, які представляли широкий політичний спектр. Українські партії активно боролися за місця у польському парламенті. Так, представництво українців у сеймі з 1927 по 1930 рр. зросло удвічі. І хоча єдності серед них не було (вони, в основному, дотримувалися однієї з трьох орієнтацій: пропольської, прорадянської і самостійницької) українське парламентське представництво стало впливовим фактором політичного життя, і польський уряд змушений був на нього зважати. Найбільш впливовим серед української громадськості Галичини вважалося Українське народно-демократичне об'єднання (УНДО). Воно було створене у 1925 р. і орієнтувалося на досягнення конституційно-демократичним шляхом незалежності України. Лідерами УНДО були такі авторитетні політичні діячі, як Д. Левицький, В. Мудрий, О. Луцький та ін. Переважна більшість українських депутатів у польському сеймі була представниками УНДО. За умов загрози з боку нацистської Німеччини у другій половині 30-х років об'єднання перейшло на позицію компромісу з польським

урядом (він отримав назву «нормалізація»), згідно з яким влада припиняла антиукраїнську політику, а УНДО — антипольську пропаганду. Польсько-українському замиренню сприяв відхід західноукраїнських політиків від ілюзій щодо привабливого образу Великої України після голодомору 1932–33 рр. Дещо поступаючись своїм впливом УНДО, у Західній Україні діяла Українська радикальна партія, що об'єдналася у 1926 р. з групою українських есерів, які діяли на Волині, і трансформувалася в Українську соціалістичну радикальну партію (УСРП). УСРП на чолі з Л. Бачинським спиралася здебільшого на селян і сільськогосподарських робітників (у 1934 р. об'єднавала 20 тис. осіб). Лідери партії критикували комуністичний режим радянської України. Значний вплив на формування політичної свідомості українського суспільства мала Комуністична партія Західної України (КПЗУ). Вона ставила собі за мету боротьбу проти соціальних і національних утисків, об'єднання Західної України з УСРР. Лідерами партії були О. Крилик, Р. Кузьма та ін. Комуністи закликали трудящих до боротьби з польською владою. Але у другій половині 30-х років авторитет комуністів у Західній Україні став меншим (чисельність КПЗУ скоротилася з 43 до 26 тис.). Цьому сприяли і внутрішня криза партії, і жорстка політика польської влади щодо комуністів. Велика їх кількість підпала під арешти. Окрім того, сталінський режим почав грубо втручатися у справи КПЗУ. Багатьох її лідерів викликали до СРСР і знищили.

Заповніть хронологічну таблицю по даній темі

Мета	Наслідки
1920 р.	Створено Українську військову організацію (УВО). З середини 1921 р. її діяльність очолив є. Коновалець.
1921 р.	Територія Західної Волині відійшла до Польщі.
1923 р.	Польський уряд офіційно поділив територію держави на дві господарські зони.
1925 р.	Створено Українське народно-демократичне об'єднання (УНДО).
1929 р.	УВО, об'єднавшись з іншими націоналістичними групами, трансформувалася в Організацію українських націоналістів (ОУН).
1934 р.	На Поліссі у м. Березі Картузькій було створено концентраційний табір, де здебільшого утримували українців.

Завдання учням:

Скласти тезовий конспект та хронологічну таблицю.

III. Закріплення вивченого матеріалу.

- Назвіть провідні українські політичні партії, що діяли на території Польщі. Які цілі вони ставили перед собою, до яких методів і засобів (легальних чи нелегальних) вдавались у своїй політичній діяльності?
- Які воєводства було утворено у Східній Галичині?
- Яким було соціально-економічне становище українських земель у складі Польщі?
- Яку політику проводив польський уряд щодо українців Східної Галичини? У чому виявлялась дискримінаційність цієї політики?
- Якою була реакція українців на дискримінаційну політику польського уряду?
- Коли і за яких обставин виникла ОУН? Хто її лідери? Які її головні програмні цілі? Якими методами ОУН прагнули досягнути своєї політичної мети?

IV. Підведення підсумків уроку.

Узагальнення вчителя. Після поразки національно-визвольних змагань у Західній Україні значна частина західноукраїнських земель увійшла до складу Польщі. Політику польських урядових кіл щодо українства можна оцінити як дискримінаційну. Усі спроби знайти порозуміння на основі перетворення українців на лояльних громадян Польщі також не мали успіху. Український історик І. Русяк-Рудницький, характеризуючи політику міжвоєнної Речі Посполитої щодо українців, говорив словами Талейрана: «Це гірше, ніж злочин, це – дурість». Дискримінаційна політика зумовила розгортання потужного українського національно-визвольного руху, який був представлений як легальними, так і нелегальними організаціями. У міру зростання антиукраїнських акцій керівну роль у національно-визвольному русі перебирає потужна підпільна мережа ОУН.

VI. Подача домашнього завдання.

Підготуйте відповіді на запитання та виконайте завдання:

1. Позначте на контурній карті західноукраїнські регіони, що перебували у складі Польщі.
2. Користуючись додатковою літературою, складіть таблицю: «Політичні партії у Західній Україні: праві, центристи, ліві».
3. У чому полягали розбіжності у поглядах митрополита А. Шептицького та очільників ОУН?
4. Ви – польський журналіст, що присутній на Варшавському судовому процесі. Підготуйте репортаж про останній день судового засідання і виступ на ньому С.Бандери.